

УДК: 32:351:303(327)

В.В. Наконечний

МІСТО ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР: БАЗОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ

Місто – особливий соціально-політичний простір, в якому переплітаються економічні, правові, політичні, соціокультурні тощо відносини. Формування міста відбувалося паралельно з процесами удосконалення функцій управління, що переважно зумовлювалося становленням місцевого самоуправління. Виділено базові характеристики та ключові ознаки міста. Здійснено аналіз понять «урбанізація» та «субурбанізація».

Ключові слова: місто, урбанізація, субурбанізація, агломерація, управління, місцеве самоврядування.

Город – особенное социально-политическое пространство, в котором переплетаются экономические, правовые, политические, социокультурные и т.д. отношения. Формирование города осуществлялось параллельно с процессами усовершенствования функций управления, что в основном обуславливалось становлением местного самоуправления. Выделены базовые характеристики и ключевые признаки города. Осуществлен анализ понятий «урбанизация» и «субурбанизация».

Ключевые слова: город, урбанизация, субурбанизация, агломерация, управление, местное самоуправление.

City – especial sociopolitical space in which economic, legal, political, social and cultural etc. relations intertwine. City forming was performed in parallel with processes of improvement of management functions that basically was caused by local government formation. Base characteristics and key signs of a city are allocated. The analysis of concepts «urbanization» and «suburbanization» is performed.

Key words: a city, an urbanization, a suburbanization, agglomeration, management, local government.

Постановка проблеми. Перспективи демократизаційних перетворень в Україні пов'язані з оптимізацією діяльності органів державної влади на місцях, зокрема, на рівні міста, що потребує ґрунтовного аналізу феномену міста як соціально-політичного простору.

Аналіз актуальних досліджень. Місто – особливий соціально-політичний простір, в якому переплітаються економічні, правові, політичні, соціокультурні тощо відносини, що відображено, як у працях багатьох західних теоретиків (Августин, Р. Агранофф, П. Ашлей, Ж. Боже-Гарньє, П. Бурдьє,

М. Вебер, Д. Гарнер, Р. Драго, Ж. Зіллер, Г. Зіммель, Т. Кампанелла, К. Лінч, Л. Мамфорд, П. Мерлен, Т. Мор, Г. Райт, Г. Спенсер, О. Шпенглер, Л. Штейн та ін.), так і в роботах українських та російських науковців (В. М. Бабаєв, Л. А. Бакалова, П. Д. Біленчук, О. В. Бойко-Бойчук, В. С. Бушин, А. К. Дживелегов, Т. М. Мисюра, В. І. Нудельман, Ю. Л. Пивоваров, В. М. Протас, М. І. Росенко, І. М. Салій, С. Є. Саханенко, З. С. Сіройч, О. І. Сушинський, Н. О. Фролова, В. І. Ярощук та ін.). Водночас, дослідженням, присвяченим виявленню базових характеристик міста як соціально-політичного простору, зокрема, в країнах, що стали на шлях демократизації, притаманний фрагментарний характер.

Мета статті полягає у виявленні базових характеристик та специфічних ознак міста як соціально-політичного простору. *Завданням* статті є визначення основних параметрів та критеріїв, в контексті яких місто висвітлюється як соціально-політичний простір.

Виклад основного матеріалу. Місто можна розглядати в різних контекстах. По-перше, як цілісне утворення, що відмежоване від зовнішнього середовища функціонально (з точки зору несільськогосподарського роду занять його жителів). По-друге, місто можна аналізувати у просторовому контексті з огляду на його розташування на певній території, межі якої можна чітко визначити. По-третє, місто можна розглядати у юридичному вимірі, аналізуючи політико-адміністративний поділ країни. По-четверте, у політичному контексті місто варто аналізувати крізь призму розвитку системи місцевого самоврядування. «У системі міста діють управляючі механізми, що забезпечують цілеспрямованість й погодженість елементів і тим самим функціонування його як цілого» [15, с. 13]. Разом з тим, елементи структури міста піддаються впливам системи більш високого рівня (мається на увазі політичний режим, соціальна політика, демографічна ситуація тощо).

Одним із поширених є визначення міста як компактного поселення з перевагою виконання несільськогосподарських функцій. На думку Л. А. Бакалової, місто – це суспільно-просторові форми буття суспільства, які

концентрують значний людський, виробничий, освітній, культурний, науково-технічний, управлінський та інші потенціали [1, с. 184].

Так, О. В. Бойко-Бойчук дає таке визначення міста – це «значний за розміром населений пункт, адміністративний, торговельний, промисловий і культурний центр. Виокремлений природній простір, який містить штучні рукотворні простори (економічний, соціокультурний тощо) існування та життєдіяльності територіальної громади міста» [4, с. 177]. У місті концентруються усі можливі види людської діяльності.

Формування міста відбувалося паралельно з процесами удосконалення функцій управління, що переважно зумовлювалося становленням місцевого самоуправління, зокрема, його вимогами узгоджувати інтереси влади з інтересами місцевих громад.

Сучасні тенденції розвитку поселенської структури держави демонструють значне збільшення вагомості міста в цьому процесі. Протягом ХІХ ст. при загальному зростанні населення планети у 1,7 раз, міське населення збільшилося в 4,4 рази, в ХХ ст., відповідно, в 3,7 і 13,3 рази. Приріст чисельності мешканців міст у світі за 1950–2000 рр. збільшився в 4 рази і зберігає тенденцію до подальшого значного підвищення, діставши назву «міської революції» (термін був введений у науковий обіг у 1950 р. Г. Чайлдом) [5]. Україна не є виключенням із загальноцивілізаційних процесів. Тому наукова увага до міста, теоретичних засад його управління повинна бути постійною й перманентною, зокрема, науковців із державного управління.

Базовою детермінантою формування міст можна вважати індустріальні революції. Причому, слід зважати, що процеси урбанізації та індустріалізації є взаємозалежними. Розвиток промисловості стимулює концентрацію робочої сили, оскільки, під час економічного зростання будуються промислові об'єкти, на яких можуть влаштуватися на роботу безробітні. Крім того, з'являються нові види промисловості, нові послуги, засоби комунікації. Відповідно, місто стає найбільш сприятливою зоною для розташування заводів. Завдяки прогресу усуваються всі перешкоди, що заважають розвитку міста, створюються умови

для його зростання і процвітання, всебічно розвивається транспортна інфраструктура.

Найбільшим містом початку XIX ст. став Лондон, в якому проживало 865 тис. мешканців. У Парижі налічувалося 550 тис., Неаполі – 430 тис., Лісабоні – 237 тис., Відні – 230 тис., Амстердамі – 200 тис., Москві – 251 тис., Петербурзі – 330 тис. Азію теж не оминули процеси урбанізації. Так, у Пекіні і Кантоні проживало по 800 тис. мешканців, у Константинополі – 570 тис., Едо (Токіо) – 492 тис., Осаці та Кіото – по 380 тис. Якщо проаналізувати демографічну статистику з 1800 р. по 1900 р., то при загальному зростанні населення в 1,7 рази, міське населення збільшилось у 4,4 рази. Наприкінці XIX ст. у світі було вже вісім міст-мільйонерів: Лондон (4 млн. 536 тис. жителів), Нью-Йорк (3 млн. 437 тис. жителів), Париж (2 млн. 714 тис. жителів), Берлін (1 млн. 890 тис. жителів), Чикаго (1 млн. 699 тис. жителів), Відень (1 млн. 662 тис. жителів), Токіо (1 млн. 467 тис. жителів), Петербург (1 млн. 265 тис. жителів) [10, с. 31-34].

Поняття «урбанізація» з'являється у XIX ст. (1867 р. в Іспанії) задля означення процесів розвитку міст та зростання міського населення. Термін «урбанізація» у вітчизняній науці з'явився у 1957 р. в перекладі «Доповіді про світове соціальне положення» ООН. Варто зазначити, що ця категорія в радянському науковому дискурсі вживалася ще з кінця 60-х років XX ст., втім, найчастіше у негативному контексті.

У концептуалізації категорії «урбанізація» можна виділити два взаємодоповнювальних значення: широке та вузьке. У широкому розумінні – це історичний процес, який полягає у підвищенні ролі міст, міського способу життя та міської культури в розвитку суспільства. Цей процес пов'язаний із просторовою концентрацією діяльності у порівняно небагаточисельних центрах та ареалах соціально-економічного розвитку. У вузькому розумінні під урбанізацією мається на увазі зростання міст, особливо великих, підвищення питомої ваги міського населення [10, с. 16–17].

Згідно з даними ООН, кількість урбанізованого населення у 2005 р. зросла до 3,2 млрд. осіб. У 2007 р. вперше було зафіксовано, що більшість жителів нашої планети (51 %) проживає у містах. У першій чверті XXI ст. чисельність городян, згідно з прогнозами демографів ООН, зросте до 5,1 млрд. осіб, або на 73 % [14].

У великих містах, яких на початку XX ст. було приблизно 360, проживало 5 % всього населення світу. В останній чверті XX ст. кількість великих міст зросла до 2,5 тисяч, тобто, майже в сім разів. Аналогічним чином зросла кількість населення, що мешкає в містах, перевищуючи третину від всього населення світу (тобто, збільшившись у шість разів). Початок XXI ст. ознаменувався подальшим зростанням кількості великих міст до 4 тисяч [21, с. 249].

У Стамбулі відбулася в 1996 р. всесвітня конференція Хабітат II, на якій всебічно аналізувалася проблематика міста. Представники 171 країни затвердили Порядок денний Хабітату II, де визнали, що місто стає ключовим чинником у розвитку людства, зокрема, його соціально-економічної сфери, що вимагає скоординованих дій в управлінні процесами урбанізації [11].

Як зазначають В. К. Присяжнюк та В. Ю. Глеба, всесвітня наука урбаністика вже давно не послуговується поняттям „місто”, оскільки не визначено точних і виключних критеріїв, що відрізняють місто від містечка, від селища, чи від села. Ще на початку 50-х рр. XX ст. у виданнях ООН, зокрема, в статистичних звітах США, стало фігурувати поняття „урбанізована зона”, яка визначається за розрахунками щільності забудови [13, с. 51].

Під урбанізацією, зазначає В. І. Ярошук, слід мати на увазі зростання міст, підвищення питомої ваги їхнього населення та розвиток мереж і систем міста, які постійно ускладнюються [21, с. 248]. Тобто, урбанізація – це історичний процес, завдяки якому відбувається підвищення ролі міст у житті суспільства.

Сучасна урбанізація характеризується процесами переходу від компактних міст до міських агломерацій, що включають територіальні

угруповання як міських, так і сільських поселень, які поєднані інтенсивними виробничими, трудовими, культурними тощо зв'язками. В означеному контексті прийнято виділяти наступні види агломерацій: а) моноцентричні міські агломерації з наявністю одного міста-центру; б) поліцентричні міські агломерації з наявністю декількох міст, які, будучи взаємопов'язаними між собою, відіграють роль центрів [21, с. 249]. Найчастіше містами-центрами міських агломерацій стають столиці держав або найбільш важливі портові чи промислові міста. Так, сьогодні найбільші міські агломерації сформовані навколо міст Мехіко, Токіо, Сан-Пауло та і Нью-Йорку. У цих агломераціях проживає 16–20 млн. осіб.

Для окремих міських агломерацій характерне їх гігантське скупчення із містами, які розташовані поряд. Такі надвеликі агломерації означають терміном мегалополіс. Цю назву географ Жан Готман дав полосовидним скупченням 40 сусідніх агломерацій, що розташовані уздовж транспортних магістралей північної частини Атлантичного узбережжя США. Власне кажучи, поняття мегалополісу вперше використовувалося ще у Стародавній Греції (близько 370 р. до н. е.). Цим терміном означували центр союзу аркадських міст, який виникнув у результаті злиття більше, ніж 35 поселень [21, с. 249].

У США в мегалополісі, що включає агломерації міст Бостон, Нью-Йорк, Філадельфія, Балтімор, Вашингтон та ін., проживає біля 50 млн. осіб. Площа цього мегалополісу складає 170 тис. км². Найбільший у світі за кількістю жителів мегалополіс розташований в Японії на Тихоокеанському узбережжі (Токіо-Осака). Його назва – мегалополіс Токайдо, у ньому мешкає близько 70 млн. осіб. Слід зазначити, що в цьому мегалополісі проживає біля 60 % населення усієї країни. Крім того, тут зосереджено 2/3 промислового виробництва Японії.

У Великобританії виділяють англійський мегалополіс, що включає агломерацію Лондона, Бірмінгема, Манчестера, Ліверпуля та ін. У Німеччині виділяють рейнський мегалополіс, у який входять кільцева агломерація Рандстад у Нідерландах, Рейн-Рур та Рейн-Майн у ФРН та ін. Як у англійський,

так і в рейнській мегалополіси входять біля 30 агломерацій площею близько 50 тис. км². У цих мегалополісах мешкає приблизно 30-35 млн. осіб.

Місто, розвиваючись, проходить певні етапи урбанізації. На першому етапі у невеликих міських поселеннях спостерігається концентрація населення та продукції. Другий етап характеризується виникненням промислово-міських агломерацій та процесами концентрації й деконцентрації поселенських систем, які протікають паралельно. На третьому етапі виникає метрополізація поселенських систем, спостерігається розвиток міських агломерацій та функціональної інтеграції. Четвертий етап означається мегаполізацією поселенських систем та появою ознак просторової й функціональної інтеграції, що, врешті, сприяє формуванню мегаполісів [17, с. 11].

На думку О. Г. Кучабського, в Україні сьогодні за різними підрахунками сформовано від 18 до 50 міських агломерацій [7, с. 189]. У цьому контексті, однією з вагомих проблем для оптимального функціонування великих міст та агломерацій є визначення їхніх адміністративних меж. Ця проблема детермінована так званим мінімалістським підходом, поширеним у радянські часи, коли межі міст проводили по крайній лінії міської забудови.

У другій половині ХХ ст. у більшості західних країн стало спостерігатися певне скорочення чисельності населення міст. Разом з тим, такі процеси не варто трактувати як згортання урбанізації. Навпаки, «урбанізація вступила в нову фазу, яка дістала назву субурбанізації» [21, с. 249]. Під субурбанізацією мається на увазі розвиток передмість, які виникають навколо великих міст. Врешті, це призводить до формування міських агломерацій. Паралельно динамічно розвиваються передмістя, причому, за рахунок міста-центру, коли відбувається масове переселення людей із центру в передмістя. Згодом у передмістя переносяться певні промислові функції. Таке переміщення демографічного ресурсу детерміноване найчастіше високою вартістю нерухомості у місті-центрі, перенаселеністю, загостренням економічних та соціальних проблем, високими податками тощо. Однією з основних причин субурбанізації населення в США та Великобританії виступає прагнення людей

мешкати у власному будинку. Так, наприклад, у міському житловому фонді США кількість односімейних будинків $2/3$ від загальної кількості. Слід зазначити, що $3/4$ односімейних будинків розташовані у передмістях. Сьогодні США фактично перетворилися на „країну передмість”, оскільки там мешкає близько 60 % населення агломерацій.

Отже, люди, що переселяються в передмістя, продовжують працювати в місті-центрі. Це обумовлює важливу умову субурбанізації – необхідність розвиненої транспортної інфраструктури. Інтенсивна субурбанізація почалася в країнах Заходу з появою феномену масової автомобілізації. Слід зазначити, що за етапом субурбанізації населення настає етап субурбанізації промисловості, коли за межі міста-центру виносяться окремі галузі виробництва. Крім того, зростає субурбанізація сфери послуг та сфери торгівлі. Згодом починається субурбанізація управлінських функцій, що, зокрема, зумовлюється переселенням службовців у передмістя та наявністю вже розвиненої інфраструктури.

Субурбанізація призводить до того, що центральні міста позбавляються значної частини податкової бази. Крім того, у містах-центрах зростає безробіття через скорочення кількості робочих місць. Також спостерігається висока концентрація маргінальних верств населення, у яких доволі низькі доходи тощо. Це спричиняє фокусування акцентів владних структур на створенні державних програм, що спрямовані на відродження міських центрів. Слід зазначити, що одразу після Другої світової війни, стратегії владних структур були спрямовані у протилежний бік – на деконцентрацію населення з великих міст.

У цілому, сучасній урбанізації притаманні такі характеристики: концентрація, інтенсифікація, диференціація видів діяльності у містах та в агломераціях; розширення центрів і урбанізованих ареалів міського способу життя; формування великих міських агломерацій; ускладнення форм урбанізованого розселення; збільшення радіусів розселення тощо [10]. Сутність урбанізації змінюється у залежності від переходу з індустріального до

постіндустріального типу суспільства, оскільки, на ступінь урбанізації здійснює вплив не лише кількісний показник населення міст, але й розповсюдження міського стилю життя.

Ступінь розвитку міста аналізується за певними критеріями, згідно з якими, з одного боку, оцінюються розміри, важливість та впливовість міста на прилеглі території, регіони, країни, та, з іншого – оцінюється рівень якості життя в місті (соціальний стандарт) [3, с. 163-164]. Перша категорія критеріїв, як вказує О. В. Бойко-Бойчук, поділяється на такі види: фізичні, економічні, політичні, соціокультурні. Для другої групи критеріїв використовують різні рейтинги. Наприклад, один із найавторитетніших рейтингів розвитку міст за соціальним стандартом – *Worldwide Quality of Living*, в рамках якого використовуються такі інтегровані показники: політичне й соціальне середовище, до якого входять міста; економічне середовище; соціокультурне середовище; навколишнє природне середовище; медицина та охорона здоров'я; школа й освіта; інші суспільні послуги і транспорт; відпочинок; споживчі товари; житло тощо.

Чисельність населення вважається ключовим інтегральним показником розвитку міст [19]. Цьому показнику притаманна власна специфіка в різних країнах світу. Наприклад, у таких країнах як Ісландія, Швеція чи Норвегія статус міста надається тим населеним пунктам, в яких мешкає більше 200 жителів. В Албанії статусу міста набувають поселення, де зафіксовано 400 мешканців, в Австралії – 1000 мешканців, у Колумбії – 1,5 тис. мешканців. Для США, Мексики та Венесуели цей показник складає 2,5 тис. осіб. А для Італії, Іспанії, Португалії та Сенегалу – 10 тис. осіб.

Іноді показник чисельності населення доповнюється критерієм щільності проживання. Так, наприклад, в Індії статусу міста набуває той населений пункт, у якому мешкає більше 5 тис. осіб при щільності населення не менше 1 тис. осіб на одну милю. А у Франції в центрі комуни має проживати більше 2 тис. осіб, причому, понад 75 % осіб, що досягли повноліття, мають займатися

не видами діяльності, що не пов'язані з аграрною сферою. Одним із критеріїв для визначення розмірів агломерацій виступає показник діяльності населення, зазначає Ж. Боже-Гарньє [2].

Тобто, для набуття статусу міста недостатньо лише критерію чисельності мешканців населеного пункту. В деяких випадках відіграють важливу роль показники щільності населення, специфіки зайнятості. Також важливим є критерій адміністративного поділу. Так, наприклад, у Бразилії, Парагваї, Єгипті, Данії, Китаї, Монголії статусу міста може набути будь-який адміністративний центр, не зважаючи навіть на критерій кількості населення. Стосовно СРСР однаково вагомими для надання статусу міста вважалися як критерій чисельності населення, так і критерій зайнятості мешканців міста. Починаючи із 1957 р., містами стали вважатися населені пункти, в яких проживало не менше 12 тис. осіб, причому, 85 % мешканців відносились до робітників та службовців. Згідно з рекомендаціями ООН, уніфікований показник чисельності жителів міста має складати 20 тис. осіб. Втім, найчастіше кожна країна послуговується власними критеріями визначення статусу населеного пункту.

Слід зазначити, що для США критерій чисельності населення не виступає базовим показником при визначенні статусу населеного пункту. Адже в цій країні присвоєння поселенню статусу міста закріплюється на законодавчому рівні. Така ж ситуація спостерігається у Канаді, Польщі, Болгарії, Алжирі, Марокко. А в Англії для отримання статусу міста важливого значення набувають ще середньовічні дарування поселенням прав незалежності від влади [8, с. 12-13].

Звернемось до градації типів міст за кількістю населення. Переважно малими містами означувалися населені пункти з кількістю жителів до 20 тис. осіб. Якщо в місті проживало 20-100 тис. осіб, таке місто називали середнім. Місто з кількістю мешканців понад 100 тис. осіб вважалося великим, оскільки саме такі поселення набували статусу повноцінного міста у різних контекстах (економічному, політичному, соціокультурному тощо). Починаючи

з 1 млн. осіб, місто набуває статусу міста-мільйонника та потенційної можливості трансформуватися згодом у міську агломерацію [9, с. 98]. Міста, в яких мешкає більше 1 млн. осіб, означають поняттям «велике місто» або поняттям «мегаполіс». Скажімо, у 1800 р. існувало лише одне місто у світі з такою чисельністю мешканців. Сьогодні налічується біля 150 міст, чисельність населення яких сягає понад 1 млн. жителів.

Ще одним показником, в контексті якого оцінюється статус населеного пункту, є критерій рівня концентрації виробництва і специфіки форм власності, який зумовлюється економічними факторами. Базовими для розвитку міст є певні містоутворюючі підприємства, специфіка яких полягає в тому, що саме навколо них спостерігається концентрація людського ресурсу, розбудова житлових масивів, формування соціально-інфраструктурних комплексів, поява транспортних комунікацій тощо. Це спричиняє актуалізацію формування ефективних управлінських структур задля регулювання мереж водопостачання, каналізації, місць громадського користування, транспортних мереж, систем очистки міста від відходів та інших систем життєзабезпечення [16, с. 220].

Однією із ключових ознак міста є розвинена соціальна інфраструктура, що передбачає співіснування виробничої, ділової, адміністративної інфраструктур. Наявність розвинутої інфраструктури сприяє активізації економічного розвитку, залучаючи додаткові інвестиції. Завдяки соціальній інфраструктурі підвищується якість життя мешканців міст. Крім того, забезпечується зростання економічної ефективності за рахунок зменшення затрат, розширення ринкового впливу та підвищення конкурентноздатності [20, с. 52].

Інфраструктуру міста, згідно з В. В. Косенко, можна визначити як комплекс взаємопов'язаних структур або об'єктів з обслуговування, що складають та забезпечують основу його функціонування. Це також сукупність усіх об'єктів, що знаходяться на території міста, призначених для задоволення потреб жителів територіальної громади і створення умов для ефективної діяльності підприємств та організацій як безпосередньо, так і в непрямий

спосіб. Існують твердження, що інфраструктура міста відтворює інфраструктуру країни (або регіону).

Інфраструктура міста це певна сукупність елементів, які можна згрупувати в три основних блоки: соціальна (елемент системи суспільної діяльності, пов'язаної з розвитком людини), економічна (сукупність установ та інститутів, що забезпечують функціонування економіки), інституціональна (сукупність норм і правил (формальних та неформальних), а також організацій) [6, с. 126-127].

До соціальної інфраструктури міста відносять комплекс установ громадського користування, що необхідні для задоволення потреб жителів територіальної громади, забезпечуючи відповідні умови життя населення (підприємства, установи сфер освіти, охорони здоров'я, культури і мистецтва, туризму і відпочинку, спорту і фізичної культури, готельного і ресторанного бізнесу (індустрії гостинності), роздрібної та дрібногуртової торгівлі, а також комунальні підприємства, які не віднесені до економічної інфраструктури. Соціальна інфраструктура міста, будучи істотним чинником локальної системи відтворення, відіграє вельми позитивну роль. Разом з тим, через неї бюджет міста зазнає значних витрат, зокрема, якщо основним джерелом бюджету міста є податки і відрахування містобудівного підприємства. Це може призводити до згортання соціальної інфраструктури, детермінуючи несприятливі соціальні наслідки.

До економічної інфраструктури міста найчастіше відносять такі системи: 1) комунікаційна – транспортні підприємства, установи і споруди (мережа залізниць, доріг, вулиць, мостів, віадуків, аеропортів, трубопроводів, насосних станцій, річкових, морських портів); транспорт (транспортні підприємства, парки, експедиційні підприємства); технічне забезпечення (станції техобслуговування, гаражі, паркувальні майданчики, АЗС, мотелі, автосалони, магазини запчастин), телекомунікаційні установи (зв'язок); 2) енергетична – електроенергетичні установи, газове господарство, тепломережа;

3) підприємства та інститути водопостачання – водоканал, каналізаційна мережа, міська меліорація [6, с. 127].

До інституціональної інфраструктури міста належать органи місцевого самоврядування, господарські посередницькі організації та організації сприяння підприємницькій діяльності. Слід зазначити, що специфічною особливістю інститутів і установ, що становлять інституціональну інфраструктуру міста, є той факт, що всі вони є неприбутковими організаціями.

Також, однією з найважливіших характеристик міста є особливий вид власності – муніципальна, об'єктами якої зазвичай виступають земля, природні ресурси, засоби виробництва, кошти, цінні папери, інформація, інтелект, робоча сила [12].

Містам притаманні дві значні групи містоутворюючих функцій, які є економічною основою розвитку міста: центральні та спеціалізовані [18]. Обслуговування прилеглої до міст території пов'язане зі здійсненням центральних функцій, які найчастіше проявляються у сільськогосподарських районах, де промисловість є слаборозвиненою, а мережа міст незначною. Втім, процеси урбанізації все частіше призводять до поєднання центральних та спеціалізованих функцій міст (промислові, транспортні, курортні, наукові тощо).

Стосовно вибору критеріїв для порівняння розвитку міст З. С. Сіройч пропонує застосовувати такі показники: універсальні, специфічні, агреговані та деталізовані [17, с. 12]. У свою чергу, ці критерії включають 32 показники, завдяки яким постає можливість оцінити управління містом, якість життя, соціальну інфраструктуру, економічний потенціал тощо. Враховуючи той факт, що велике місто є складовою окремого регіону чи держави, критеріальні ознаки можна доповнювати політико-економічною, історичною, екологічною характеристиками.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, місту притаманні специфічні ознаки. Дослідження концептуальних засад організації

міста демонструє історико-соціальну природу походження міста. З позицій розуміння міста як соціально-політичного простору, місто – це населений пункт, у чітко окреслених межах якого функціонує територіальна громада, індустріальна, соціокультурна, науково-освітня інфраструктура, йому притаманні активні комунікативні зв'язки із зовнішнім середовищем та воно виступає адміністративно-територіальним утворенням. Отже, для міста характерні специфічні ознаки, зокрема, високоспеціалізований розподіл праці, послаблення родинних зв'язків, підвищення ймовірності соціальних конфліктів та проявів різних форм девіантної поведінки, підвищення ролі ЗМІ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакалова Л. Структурно-функціональна типологія міст як ефективний інструмент управління розвитком міста / Л. Бакалова // Управління сучасним містом. — 2007. — № 1—12 (25—28). — С. 181—191.
2. Боже-Гарньє Ж. Очерки географии городов / Жаклин Боже-Гарньє ; [пер. с франц.]. — М. : Прогресс, 1967. — 421 с.
3. Бойко-Бойчук О. В. Критерії розвитку міста / О. В. Бойко-Бойчук // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.]. — Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. — Т. 5 : Територіальне управління / [наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова]. — 408 с. — С. 163—164.
4. Бойко-Бойчук О. В. Місто / О. В. Бойко-Бойчук // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.]. — Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. — Т. 5 : Територіальне управління / [наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова]. — 408 с. — С. 177.
5. Доможирова Е. В. Урбанизация как всемирный процесс. География крупнейших мегаполисов мира [Электронный ресурс] / Е. В. Доможирова. — Режим доступа : <http://doklad.ru/monika/doklad/view>.
6. Косенко В. В. Інфраструктура міста / В. В. Косенко // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.]. — Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ „Магістр”, 2011. — Т. 5 : Територіальне управління / [наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова]. — 408 с. — С. 126—127.
7. Кучабський О. Г. Адміністративно-територіальна організація України: теорія, методологія, механізми становлення : [моногр.] / О. Г. Кучабський. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — 316 с.

8. Местное самоуправление в зарубежных странах. Информационный обзор / [под. ред. Н. П. Медведева]. — М. : Юридическая литература, 1994. — 78 с.
9. Озерова Г. Н. География мирового процесса урбанизации / Г. Н. Озерова, В. В. Покишевский. — М. : Мысль, 1981. — 273 с.
10. Пивоваров Ю. Л. Основы геоурбанистики: урбанизация и городские системы : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Ю. Л. Пивоваров. — М. : Гуманитарный издательский центр „ВЛАДОС”, 1999. — 232 с.
11. Повестка дня Хабитат II [Електронний ресурс] // Принята конференцией ХАБИТАТ II., Стамбул, Турция, 3-14 июня 1996 г. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/conferen/habitat/habagend.htm>.
12. Положий В. М. Власність: економічний аспект (альтернативні концепції та методики) / В. М. Положий, Л. П. Чижов. — Суми : ВВП «Мрія» ЛТД, 1994. — 80 с.
13. Присяжнюк В. К. Державне управління містобудівними системами та планування міських поселень України / В. К. Присяжнюк, В. Ю. Глеба // Наук. вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». — К. : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2011. — Вип. 1/2011. — С. 49—57.
14. Развитие міст та містобудівна політика : [моногр.] / [О. І. Драпівковський, І. Б. Иванова, О. В. Бойко-Бойчук та ін. ; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого]. — К. : НАДУ, 2009. — 124 с.
15. Саханенко С. Є. Теоретичні та організаційно-функціональні засади політичного управління містом в умовах самоврядування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04 «Місьцеве самоврядування» / С. Є. Саханенко. — Донецьк : Донецький державний університет управління, 2005. — 38 с.
16. Симоненко В. К. Проблемы управления большим городом / В. К. Симоненко // Регионы Украины: проблемы развития. — К. : Наукова думка, 1997. — С. 219—242.
17. Сіройч З. С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук. : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / З. С. Сіройч. — К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2009. — 32 с.
18. Словник з регіональної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.eru.org.ua/index.php?page=883>.
19. Степаненко А. В. Социально-экономическое развитие городов: проблемы комплексности и сбалансированности / А. В. Степаненко. — К. : Наукова думка, 1977. — 263 с.
20. Федів І. Економічна інфраструктура і розвиток міста / І. Федів // Самоврядування та самоорганізація територіальних громад : тези допов. — Львів : Добродічний громадський Фонд ім. Князя Осмомисла, 1999. — С. 51—57.
21. Ярошук В. Еволюція розвитку міських поселень / В. Ярошук // Управління сучасним містом. — 2008. — № 3—4/7—12 (23—24). — С. 248—254.